

3. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2002. – 298 с.
4. Bishop, R. Romano, D. Environmental Resource Valuation: Applications of the Contingent Valuation Method in Italy. – Kluwer Academic Publishers, 1998. – 286 p.
5. Callan, S. and Thomas, J. Environmental Economics and Management. Theory, Policy and Applications. – Chicago: Irwin, 1996.
6. Freeman, A.M. The Measurement of Environmental and Resource Values: Theory and Methods. – Resources for the Future, 1994. – 516 p.
7. Garrod, G. Kenneth, G.W. Economic Valuation of the Environment – Edward Elgar, 1999. – 384 p.
8. Report of the NOAA Panel on Contingent Valuation. January 11, 1993.

УДК 657.052

Ст. викл. Т.Ю. Пономарьова¹ – Інститут ПіСТ

ПОДАТОК З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ: ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ

Розглянуто питання оподаткування доходів фізичних осіб в Україні. Зменшення податкової ставки дасть змогу збільшити надходження до бюджету, підвищити заробітну плату та покращити податкову дисципліну.

*Senior teacher T.Y. Ponomaiova – Institute of enterprise
and modern technologies*

Tax from profits of physical persons: advantages and failing

Author of the article deals with question of taxation of physical persons' income. The reduction of tax rate will allow to increase the receipt to the budget, raise the salary and improve the tax discipline.

Податки є невід'ємною частиною фінансового господарства держави. Вони є найважливішим джерелом формування доходів держави та невдоволення підприємств. Встановлення, розподіл, справляння і використання податків становлять одну із основних функцій держави. Протягом всієї історії людства держава прагне обкласти податками всіх громадян країни. При цьому платники податків використовують різні шляхи для того щоб уникнути податків або, принаймні, мінімізувати свої податкові платежі. Суть опору обумовлюється таким фактором як податковий тиск. Високі податки завжди викликають таку реакцію. Висока податкова ставка податку убиває сам податок, тобто виникає реакція щодо обходу законів, еміграції та контрабанди. В Україні податкова система – це найважливіший економічний чинник державного регулювання економіки. Саме від неї залежить ефективне функціонування господарського комплексу в цілому.

З 1 січня 2004 року набрав чинності Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб". Механізм оподаткування фізичних осіб у прийнятому законі істотно відрізняється від раніше діючої системи оподаткування. Замість діючих раніше п'яти ставок оподаткування – 10, 15, 20, 30, 40 % законом передбачено впровадження однієї ставки – 15 %, а на перехідний період

¹ Тетяна Юрївна ПОНОМАРЬОВА – Інститут підприємництва та сучасних технологій, старший викладач кафедри економічної теорії. М. Житомир вул. Космонавтів 56 кв. 43. Тел 33-70-13

з 1 січня 2004 року до 1 січня 2007 року в Україні діятиме ставка 13 %. Прибутковий податок тепер називається – податком з доходів фізичних осіб. Аналізуючи зазначений Закон можна зробити висновок, що оподаткування доходів фізичних осіб залежить від цілого ряду умов і роботодавців, яких згідно з новим законодавством, називають податковими агентами. Саме на них покладено обов'язок з утримання податку з заробітної плати найманих працівників. Резиденти сплачують податки з усіх видів доходів, які отримуються на території України, так із іноземних доходів. Нерезиденти сплачують податок із доходів, отриманих на території України. Об'єктом оподаткування резидента є – загальний місячний оподатковуваний дохід та чистий річний оподатковуваний дохід, що визначається як різниця загального річного оподаткованого доходу та суми податкового кредиту звітного року, доходи, які отримуються в Україні, що підлягають оподаткуванню при їх виплаті, а також іноземні доходи. Об'єктом оподаткування нерезидента є загальний місячний і річний доходи з джерелом його походження з України та доходи, які підлягають кінцевому оподаткуванню при їх виплаті з джерелом їх походження з України [1, с. 9].

Законом передбачено системи надання соціальних пільг. Розмір пільги встановлено у відсотках (100, 150, 200 %) розміру мінімальної заробітної плати у розрахунку на місяць. Величину відсотків встановлено для таких платників, що матимуть право на отримання пільг. Передбачено процедуру самостійного вибору платником податку місця отримання або застосування податкової соціальної пільги. Для цього платник податку зобов'язаний подати своєму працедавцю заяву про застосування пільги, а також надати документи, що підтверджують право платника на пільгу. Закон складається з 22 статей. Він визначає методику нарахування та сплати податку, а також перерахування його до бюджету.

Метою впровадження нового законодавства є створення рівних умов оподаткування для всіх платників податку на доходи з фізичних осіб. Тому скасовано деякі пільги та привілеї. З 1 січня 2004 р. податок з доходів фізичних осіб сплачують військовослужбовці, працівники сільськогосподарських підприємств та атомної енергетики, судді та ін. Суми податків, що утримуватимуться із заробітної плати, грошових винагород та інших виплат військовослужбовців та працівників органів внутрішніх справ, спрямовуються тільки на виплату рівноцінної компенсації втрат доходів цих громадян. Розширилась база оподаткування. Зниження податкової ставки призвело до того, що багато доходів які не підлягали оподаткуванню почали оподатковуватись. При нарахуванні заробітної плати нарахована сума зменшується на суму збору до Пенсійного фонду України чи внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, які справляються за рахунок доходу працівника. Дана трактовка Закону збиває з пантелику платників податку та бухгалтерів. Із закону незрозуміло, що ж буде об'єктом для оподаткування – нарахована сума заробітної плати, що зменшується, на збір до Пенсійного фонду, чи на внески до Фондів соціального страхування? Ми вважаємо, об'єктом для оподаткування буде нарахована сума заробітної плати, яка змен-

шується на збір до Пенсійного фонду та до Фондів соціального страхування. Тому що до внесків фонду загальнообов'язкового соціального страхування належать також внески на пенсійне страхування. Згідно зі Законом України "Про загальнообов'язкове державне страхування", прийнятого дев'ятого липня 2003 р., пенсійні внески з 1 січня 2004 відносять до внесків до соціального страхування, так як і внески до фондів "від тимчасової непрацездатності", "від безробіття" та "від нещасного випадку".

Тому, необхідно оподатковувати суму нарахованої заробітної плати за мінусом відрахувань пенсійних внесків та всіх інших внесків до фонду соціального страхування, крім внесків від нещасних випадків, які нараховуються на заробітну плату, але не утримуються. З 1 січня 2004 року пенсійні внески не є податковими платежами, тому терміни подання звітності та терміни їх сплати визначає Пенсійний фонд. Ставки пенсійних внесків залишились незмінними. Пенсійні внески необхідно сплачувати одночасно з виплатою заробітної плати. Навіть, якщо виплата заробітної плати затримується, пенсійні внески повинні сплачуватись не пізніше 20 календарних днів по закінченню місяця, за який нарахована заробітна плата. Якщо заробітна плата за жовтень виплачується 7 листопада, то пенсійні внески сплачуються при виплаті заробітної плати, а ось коли зарплата виплачується 23 листопада, то пенсійні внески повинні бути сплачені не пізніше 20 листопада. Тому ми дійшли висновку, що у випадку затримки заробітної плати або її невивплати, пенсійні внески необхідно сплачувати у визначений час. Справляння податку з доходів фізичних осіб, що нараховані у вигляді заробітної плати, можна подати у вигляді таких формул:

- із застосуванням соціальної пільги (якщо розмір зарплати не перевищує суму прожиткового мінімуму, встановленого з 1 січня звітного року, що помножена на 1,4 та округлена до найближчих 10 грн.):

$$ПД = ((Д - ПФ - З_{\text{соц}} - З_{\text{безр}}) - C_{\text{опп}}) \cdot СП\%,$$

- без застосування соціальної пільги:

$$ПД = (Д - ПФ - З_{\text{соц}} - З_{\text{безр}}) \cdot СП\%,$$

де: ПД – податок на доходи; Д – дохід, нарахований у вигляді заробітної плати; ПФ – внесок до пенсійного фонду, який відповідно до закону справляється за рахунок доходу найманої особи; $Z_{\text{соц}}$ – збір до фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, який відповідно до закону справляється за рахунок доходу найманої особи; $Z_{\text{безр}}$ – збір до фонду соціального страхування на випадок безробіття; $C_{\text{опп}}$ – податкова соціальна пільга; СП% – ставка податку на доходи.

Якщо нараховуються не грошові доходи, то об'єктом оподаткування є вартість нарахування, що помножена на коефіцієнт, який розраховується за формулою

$$K = 100 : (100 - C_{\text{п}}),$$

де: K – коефіцієнт; $C_{\text{п}}$ – ставка податку, що встановлена для не грошових доходів з моменту їх нарахування [1, с. 9].

Вартість такого нарахування визначається збільшенням на суму: податку на додану вартість, якщо особа є платником податку на додану вартість та акцизного збору, якщо має місце підакцизний товар. Що ж таке коефіцієнт? Коефіцієнт дає змогу збільшити податок на не грошові доходи і саме з цієї суми справляти податок. Проте це необхідно робити тоді, коли доход нараховується в не грошовій формі. Коли ж йдеться про погашення боргів по заробітній платі, то застосування коефіцієнта не потрібне, адже це призведе до подвійного оподаткування, тому що із заробітної плати податок вже отримано.

Порядок надання податкової соціальної пільги визначається статтею 6 Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб. Податкова соціальна пільга застосовується до доходу, який отримує платник податку протягом місяця. При цьому розмір доходу не має перевищувати суми мінімального прожиткового рівня для працівника, за місяць помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 гривень. Нині ця сума дорівнює 510 гривням ($365 \cdot 1,4 = 510$). Згідно з новим законодавством встановлено податкову соціальну пільгу у трьох розмірах: звичайний розмір (у 2004 році – 30 % мінімальної заробітної плати, тобто 61,50 грн.), 150 % від звичайного розміру (у 2004 році: $1,5 \cdot 61,50 = 92,25$ грн.), 200 % від звичайного розміру (у 2004 році: $2 \cdot 61,50 = 123,0$ грн.). Розмір соціальної пільги має збільшуватись поступово. З 2007 року розмір соціальної пільги досягне 100 %. Постає питання надання пільг громадянам, що мають право на соціальну пільгу у розмірі 150, 200 %. Згідно з законодавством, у 2004 році соціальна пільга застосовується в розмірі 30 % від розміру мінімальної заробітної плати. Тому розмір соціальної пільги для працівників, що мають трьох дітей, буде розраховуватись так: $(205 \cdot 30 \% \cdot 150 \%) \cdot 3 = 276,75$ грн. Розглянемо наслідки впровадження соціальних пільг. З 1 січня 2004 року працівники, що отримували високу заробітну плату, втратили можливість не сплачувати податок із 17 грн. Але для працівників, які отримують заробітну плату в межах 140 % прожиткового мінімуму, соціальна пільга має істотне значення. Що стосується приватних підприємців, то вони не мають права на соціальну пільгу не залежно від отримуваного доходу. Роботодавцям необхідно проводити перерахунки, тому що заробітна плата може змінюватись протягом року, що може призвести до зміни у застосуванні соціальної пільги. Згідно з чинним законодавством, перший перерахунок необхідно проводити за кінцевими показниками 2004 року.

Аналізуючи Закон, ми звернули увагу на статтю 5, що має назву "Податковий кредит". Статтею 5 передбачено, що платник податку має право на податковий кредит. Підставою для нарахування податкового кредиту є річна податкова декларація із зазначенням у ній конкретних сум. Податковий кредит включає безліч виплат, що здійснюють громадяни протягом року, таких як витрати на навчання, лікування, благодійність, сплату відсотків за іпотечним кредитуванням. Тому платник може зменшити свій річний оподатковуваний дохід у декларації про доходи на суму податкового кредиту. Чинне законодавство суворо обмежує формування податкового кредиту. Кожне нововведення має позитивні та негативні сторони. До позитивного можна віднести те, що громадяни зможуть зменшити суму податку за рахунок податко-

вого кредиту. До негативного можна віднести ускладнення розрахунку податку та декларування. Платник податку буде змушений ретельно вести облік видатків та постійно збирати розрахункові документи. Що стосується обмежень податкового кредиту, то необхідно виділити декілька положень: податковий кредит нараховується тільки резидентам, що отримали ідентифікаційні коди, сума податкового кредиту не може бути більшою від заробітної плати, якщо платник не використав податковий кредит у звітному податковому році, то ця сума податкового кредиту на наступний податковий рік не переноситься. Згідно з Законом "Про податок на доходи з фізичних осіб", встановлено оподаткування доходів від надання в оренду нерухомості, від операцій з інвестиційними активами, процентів, дивідендів, роялті, а також доходів, від довготермінового страхування життя та недержавного пенсійного страхування, доходів від іпотечного житлового кредитування, тощо. Законом чітко визначені умови оподаткування відсотків. Банк, який нараховує відсотки, повинен подати податкову декларацію з податку на прибуток підприємств, де зазначено розрахунок суми нарахованих відсотків і суми отриманих з них податків.

Платники податку мають право звернутись до податкового органу з проханням заповнити річну податкову декларацію. Податковий орган не має права відмовити платнику податків у його запиті та зобов'язаний надати йому безоплатні послуги щодо заповнення декларації.

Сьогодні можна прогнозувати наслідки впровадження Закону України "Про податок на доходи з фізичних осіб". У короткотерміновому періоді істотно збільшаться надходження до бюджету від підприємств. Проте суми надходжень від підприємств не виправдають сподівань урядовців, тому що декларована заробітна плата, що виплачується на багатьох підприємствах, навряд чи збільшиться. Деякі підприємства спеціально зменшують заробітну плату працівникам шляхом подання податковим органам невірної інформації. Вони оформлюють своїх працівників на неповний робочий день, не зважаючи на те, що працівники працюють повний робочий день, а це, у свою чергу, автоматично зменшує офіційно декларовану заробітну плату. У довготерміновому періоді підприємницька діяльність повинна активізуватись, а отже, збільшаться і податкові надходження. Менші податки сприятимуть підвищенню рівня заробітної плати. Наймані робітники будуть зацікавлені у висвітленні правдивої інформації щодо заробітної плати, тому що вони отримають можливість користуватися правами, які надає трудове законодавство. Зменшення податкового тиску необхідно втілювати у життя якомога швидше. Адже існує ряд підприємств, які ще перебувають у державній власності та підлягають приватизації. Саме вони можуть стати тим резервом, який можна використати для проведення податкової і пенсійної реформи.

В Україні існує безліч проблем, але однією з них є проблема нерівності розподілу доходів серед населення. Крім того, акції багатьох підприємств поки що є багатством тільки на папері. А як відомо з теорії, для бідного індивідуума гранична корисність грошової одиниці більша, ніж для багатого. Тому основною метою реформування є забезпечення сплати податків у повному обсязі. Нововведення призвели до зменшення податкової ставки, спрощення нарахування податку, збільшення доходів громадян. Необхідно зосередити

особливу увагу Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб" як податковим органам, так і платникам податку. Адже Закон України "Про податок з доходів фізичних осіб" вступає у дію з 1 січня 2004 року. Проте окремі його норми будуть впроваджені з 1 січня 2005 року. Наберуть чинності такі норми – це П.п. 5.3.1. ст. 5, який зазначає правила включення відсотків за іпотечним кредитом до складу податкового кредиту, П.п. 5.3.5. ст. 5., що визначає методику включення видатків на страхування та недержавне пенсійне забезпечення до податкового кредиту, П.п. 5.3.4. ст. 5, який визначає порядок включення видатків на медичне обслуговування до податкового кредиту, П.п. 9.2.1. – 9.2.2. ст. 9 оподаткування відсотків; статті 11, 13, 14, що визначають порядок оподаткування операцій з продажу нерухомого майна, спадщини, подарунків.

З 1 січня 2007 р. буде застосовуватись 15 % ставка податку на доходи з фізичних осіб, що передбачена п. 7.1 чинного законодавства. Нині діє ставка – 13 %. Соціальна пільга буде запроваджуватись поступово. У 2004 р. – це 30 % від мінімальної заробітної плати, у 2005 р. – 50 %, у 2006 р. – 80 %, у 2007 р. – 100 %. Ці заходи повинні компенсувати втрати місцевим бюджетам від зменшення податкової ставки. Досить незвичне рішення прийняли законодавці щодо неоподаткованого мінімуму доходів громадян. Це поняття неоподаткованого мінімуму абсолютно не має відношення до оподаткування доходів громадян.

Якщо спиратись на досвід Росії, яка у 2001 році запровадила єдину ставку податку з доходів громадян у розмірі 13 %, то результати виявились негативними. Збільшення бюджетних надходжень справді відбулось. У 2002 р. номінальні доходи від податку на доходи збільшились на 40 %. Це сталося не тому, що власники підприємств відмовились від оплати праці у "конвертах", а через те, що громадяни почали сплачувати більшу суму податку. Згідно зі старим законодавством, ставка податку на дохід змінювалась від 12 до 35 %. При цьому ставка податку, яку сплачували громадяни із своїх легальних прибутків, становила приблизно 6 %. Після встановлення податкової ставки у розмірі 13 % у Росії вага податку у прибутках громадян становила 10 %. Посилила податковий прес і пенсійна реформа, що почала впроваджуватись паралельно. Подібна ситуація відбувається в Україні. Виникає питання, чи погодяться роботодавці виплачувати заробітну плату легально. Якщо роботодавець і погодиться легалізувати заробітну плату, то найманому працівникові така ситуація може не сподобатись, оскільки автоматично збільшиться сума податку. При існуючій нерівності у доходах не можна порівнювати доходи багатих і бідних громадян. У цій ситуації однакова податкова ставка є вкрай несправедливою. Це спонукає тих, хто не платив податки, легалізувати свої доходи і заплатити мінімальну ставку податку. Деякі економісти пропонують встановити мінімальну ставку для громадян, що мають невисокі доходи і 20 % ставку – для громадян з високими доходами. При цьому вони рекомендують надалі підвищувати максимальну ставку. Після того як заможні громадяни легалізують свої доходи, вони потраплять під контроль податкових органів. І якщо з часом їх доходи істотно знизяться, податкові органи

відразу ж будуть з'ясовувати причини зменшення податкових надходжень. Прогнози російських економістів справдились і у 2003 р. подавати податкові декларації прийшло набагато менше громадян, ніж очікувалось.

В Україні запровадження єдиної податкової ставки ще не вичерпало свій позитивний ефект. Проте ситуація потребує суворого контролю з боку законодавчої влади, адже просте зниження податкових ставок без супутніх реформ в інших секторах може призвести до державного дефіциту. Необхідно зайнятися іншими чинниками економічного зростання, такими як удосконалення пенсійної реформи, прискорення реформ житлово-комунального комплексу, забезпеченням конкурентних умов ведення бізнесу.

Література

1. Методичний посібник "Податок з доходів фізичних осіб" серії "Баланс · Бібліотека бухгалтера". Шевченко І., Хом'як С., Артем'єва Л. – Дніпропетровськ: ТОВ "Баланс Клуб", 2004. – 144 с.

УДК 336.221.24:346.62:330.15 *Доц. О.Я. Савчук, канд. екон. наук – УкрДЛТУ;
асист. Н.В. Савчук – Львівська державна фінансова академія*

СПЕЦИФІКА ВРАХУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ФАКТОРА У ФІНАНСОВОМУ АНАЛІЗІ

Обґрунтовано необхідність врахування екологічних факторів в аналітичному процесі. Розроблено елементи методики для оцінки економічних параметрів діяльності виробництва на еколого-економічних засадах. На підставі визначених конкретних фінансово-економічних показників доводиться можливість їх оцінки та прогнозування з врахуванням екологічних факторів.

Ключові слова: екологізація підприємств; екологічні витрати; фінансовий аналіз; фінансові результати; екологічні інвестиції; екологічні податки.

*Doc. O.Ya. Savchuk – USUFWT;
assist. N.V. Savchuk – State financial academy of Lviv*

Specific of consideration of ecological factor in financial analysis

A necessity is led to take into account ecological factors in the analytical process. The paper works out the elements of estimate system for activity of manufacturing firms on an ecological and economic footing. On the ground of defining concrete financial and economic indexes and taking into consideration of ecological charges, the paper proves the possibilities of its estimation and forecasting.

Keywords: ecological work of enterprise; ecological charges; financial analysis; financial results; ecological investments; ecological taxes.

Модель побудови сучасної української економіки має враховувати потреби майбутнього розвитку суспільства і визначити нові ефективні структурні та регулюючі механізми як на рівні держави, так і на рівні регіону. Економічна самостійність регіону полягає в задоволенні його внутрішніх потреб і забезпеченні стійкого розвитку народного господарства без дотацій, субвенцій, субсидій та інших пільг. Самостійність регіонів багато в чому визначається мірою їх автономії від джерел сировини та різних матеріалів. Тому регіони, що мають великі промислові підприємства, родовища корисних копа-